

Saçaklanma Dinamiklerinin Yerleşimlerin Dönüşümüne Etkisi: Kırsaldan Kentsele Ankara/Pursaklar

*

The Effect of Urban Sprawl Dynamics on the Transformation of Settlements:
Ankara-Pursaklar From Rural to Urban

Sevinç Bahar Yenigül - Kübra Cihangir Çamur

Özet

1980'li ve 90'lı yıllar, küreselleşmenin ekonomiyi ve mekânı biçimlendirdiği, kentlerin yeni işlevler kazandıkları ve mekânda saçaklanarak yayıldıkları bir döneme işaret etmektedir. Kentler; büyük ölçekli kentsel projeler yoluyla birbirleriyle yarışmakta ve piyasa ekonomisinin etkisiyle hızla dönüştürülerek değişmektedir. Bu dönüşüm, ulaşım ve diğer kentsel teknik altyapının varlığının ya da sunumunun daha kolay olduğu kentlerin özellikle saçaklarında gözlenmektedir. Bu alanlarda yeni çalışma ve konut alanlarının gelişmekte, kırsal kent ayrımına ilişkin tanımların değiştiği bir kentsel yayılma süreci de ortaya çıkmaktadır. Kentte sıkışan işlevler merkez alanlarının dışında yer seçmekte, kentin saçaklarındaki kırsal yerleşim ve alanlara sızarak kentin, yayılmasına neden olmaktadır. Kentlerin yayılarak büyümesi, çevresindeki kırsal alanları etkilemesi günümüzde gelişmekte olan ülkeler için üzerinde çalışılması gereken sorunlardan birisi haline gelmiştir. Saçaklanma eğilimleri 1980'li yıllardan sonra ülkemizde de kentleşme sürecinin unsurlarından birisi olarak mekânı biçimlendirmektedir. Ulaşım altyapısındaki gelişmeler, çevre yollarının inşa edilmesi, bu yolların ulaşabildiği alanlarda konut, iş ve alışveriş kullanımlarının gelişmesi metropoliten kentlerimizdeki gelişimin/değişimin yansıması olarak görülebilir. Bu çalışmada 1980 sonrası kentleşme sürecini etkileyen ekonomik ve sosyal yapıdaki dönüşümlerin metropoliten kentlerin saçaklarında ne tür değişimlere neden olduğu, bu değişimin kente yakın kırsal yerleşimlerin içeriğini nasıl etkilediği sorularına Ankara Metropoliten Kenti Pursaklar İlçesi çalışması üzerinden yanıt aranmaktadır.

Anahtar kelimeler: Dönüşüm, saçaklanma alanı, kırsal, kentsel, Ankara, Pursaklar Örneği

Abstract

1980s and 1990s indicate a period in which globalization has shaped the economy and the space while cities gaining new functions and spreading out of the city boundaries. They have been forced to compete with other cities through mega urban projects and have transformed by the pressure of market economy. This transformation process has produced new residential and work areas at fringes according to the availability of transportation and other urban technical infrastructure defining a new rural-urban relation within the sprawl areas. Frog type leaps of the congested and unmanageable central functions have caused patched developments at urban fringes called as sprawl affecting the rural areas in a positive or threatening manner. Improvements of infrastructure, construction of highways, building new residential, work and commercial functions are spontaneous responses of the mentioned transformation at fringe areas. In this study, urban sprawl is examined as an inseparable aspect of metropolitan urbanization process. Type and context of transformation that have been experienced after 1980s at the fringe rural settlements areas of Ankara Metropolitan Area is assessed in case of Pursaklar.

Keywords: Urban sprawl, fringe developments, rural to urban transformation, Ankara, Pursaklar case.

Giriş

Metropoller kentleşme sürecinin sosyo-ekonomik bileşenlerinin mekânsal yığılma alanlarıdır. Sanayi devrimiyle birlikte sanayi ve hizmet sektöründe görülen gelişme, kentlerde niteliksel ve niceliksel dönüşüme/değişime neden olmuş ve bunların sonucunda geleneksel kentlerden metropoliten kentlere evrilen bir yapı ortaya çıkmıştır. İlk olarak Amerikan kentlerinde görülmeye başlayan bu olgu Chicago kentinin çevresindeki yerleşimlerle arasındaki etkileşimin metropolitenleşmeyi tanımlanması ile ortaya çıkmıştır. Ekonomik parametrelerin farklılaşmasıyla, özellikle imalat sanayinin büyük kentlerden kaçıp orta kentlere yerleşmesi, çalışılan yerle oturan yerin birbirinden uzaklaşması sonucunda çevrede alt kentler oluşmuştur. Yerleşimler daha geniş alanlara yayılmış ve bu yerleşimler arasında hareketli bir ilişkiler düzeni kurulmuştur. Bu yapı metropolitenleşme olgusu olarak açıklanmıştır. Oluşan alt kentler (banliyöler/suburbler) konforları ve geçimleri için kent merkezlerine bağımlı olan küçük konut semtleri şeklinde tanımlanmıştır (Giddens, 2000; Kıray, 1998).

Amerika'da konut amaçlı oluşan alt kentleşme oluşumu 1970'lerde Avrupa'da ve 1980'lerde ise gelişmekte olan ülkelerin metropoliten kentlerinde hızla gelişmeye başlamıştır. Küreselleşmeyle birlikte, metropoliten kentler sınırları çizilemeyen çok odaklı bölgelere dönüşmüş, seksenlerin metropolitenleşme olgusu farklı bir gelişme evresine girmiştir. Bu, yeni metropol gerçeğinin yaşandığı bir dönem olarak kabul edilebilir. Bu yeni kentsel biçim kentlerde parçalanmaya neden olmakta, kent ile çevresindeki bölgeler arasındaki farklılıkları azaltmaktadır. Seksen öncesi dönemde metropoliten kent merkezi mali organizasyonlar, sermaye yönetimleriyle yoğunlaşırken, sanayi ve konut alanları ve ticaret merkezleri kentin çevresine yayılmakta, bu süreçte merkezi iş alanının önemi artmaktaydı. Metropoliten kentin parçası olan çevre yerleşimler/ uydu kentler ise merkeze bağımlı idi. Ancak bugünün metropoliten kentlerinde kentsel gelişmenin tüm bölgeye yayılmasıyla merkezi iş alanı nüfus ve faaliyet açısından ca-

zibesini yitirmekte, merkeze bağımlı olmayan kendi başına yeterli yerleşimler oluşmaktadır (Garreau, 1991; Scott, 2004; Soja, 2001; Tekeli, 2004).

Yeni metropol gerçeği; tüketim ve yaşam biçimindeki tercihlerin/değişimlerin etkisiyle kentten izole, kentten uzakta kapalı ve korunaklı sitelerin oluştuğu kendi kendine yeten sınır/kenar (edge) kentlerin oluştuğu, ancak bunun yanında yine kentten izole gettoların oluştuğu, kent merkezinin etkisini yitirdiği merkezsiz kentleri tanımlamaktadır. Bu süreçte, yoğun nüfus hareketlerinin (konut, iş merkezleri ve sanayi) kentin saçakları yönünde yer seçtiği görülmektedir (Beauregard, 2008). Metropolitan kent saçaklarındaki yoğun nüfus hareketleri kentin saçaklarındaki yerleşimlerde özellikle kırsal yerleşimlerde nüfus artışına neden olmaktadır. Bu yerleşimlerdeki nüfus artışı kırsal nüfus artışı değil, eski kırsal yerleşimlerin göç alarak metropolitan kente katılması olayıdır. *Counterurbanization* olarak literatürde yer alan tersine göç yani kırsal kentleşmesi; saçaklanmanın etkisiyle gelişen, erişilebilirliğin kolay olduğu kentin yakın çevresinde gözlenmektedir. Ulaşım teknolojisindeki gelişmeler, özel araç sahipliğinin insanları hareketli kılmaması kentin saçaklanma alanlarına olan talebi geliştirmiştir (Amcoff, 2006; Dahms ve McComb 1999; Ford, 1999; Harvey ve Works, 2002; Henderson V. ve Hyounng W. G., 2005; Paquette ve Domon, 2001).

1. Güncel Kentsel Gelişme Dinamiklerinin Türkiye’de Ankara Metropolü Üzerinden Değerlendirilmesi

Keynesyen politikaların yerini neo-liberal politikalara bırakmasıyla devlet ve yerel yönetimlerde değişim başlamış, ülkeler kendi özgün koşulları içerisinde dönüşümler geçirmişlerdir. Bu değişim yerelin yükselişini ve, yeni yerel yönetim anlayışının oluşumunu sağlamıştır. 1980 sonrasında Türkiye, iç ve dış konjonktürdeki değişimlere bağlı olarak hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Neoliberal politikaların hâkim olduğu ekonomi programlarının uygulanmaya başlamasıyla da yeni bir döneme girmiştir. Bu

dönemde merkezileşme eğilimlerinin yerini yerelleşme hareketleri almıştır.

Türkiye gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında; kentlerinin metropolitenleşme sürecinin daha geç başladığı ve kendine özgü özellikler taşıdığı söylenebilir. 1946'da çok partili hayata geçilmesi, devletçilik ekonomisinin uzantısı olarak sanayi yatırımlarının ülke geneline yaygınlaştırılması, gelişen ulaşım ağlarıyla birlikte kırsal kesimden kentlere göç büyük kentlerde yoğun bir nüfus yığılmasına neden olmuştur. Hızlı göçle birlikte kentler, gecekondulaşma, altyapı yetersizliği ile diğer çevresel ve sosyal sorunların yaşandığı metropollere dönüşmüştür. Bu gelişim öncelikle ülkenin üç büyük kenti; İstanbul, Ankara ve İzmir'de görülmüştür. Bu kentler planlama ve imar; kent toprağının kullanılması, konut ve belediye hizmetleri, ulaşım, kentsel alt yapı gereksinimlerinin büyümesi ve çevrenin kirlenmesi, hızlı kentleşme gibi sorunlar ile karşı karşıya kalmıştır. Kentlerin yönetimini güçleştiren bu gelişmeler kent yönetiminde yeni model arayışlarını gündeme getirmiştir (Tekel, 2000).

Zamanla artan sorunların uygulanan mevcut yönetim modelleriyle çözülmesinin güçlüğü bir yana aynı kentsel alanda birden fazla yerel yönetim biriminin faaliyet göstermesi verimsizliği ve koordinasyon güçlüğünü beraberinde getirmiştir. Bu durum yeni bir yönetim modelini zorunlu kılmıştır. Yine nüfusça kalabalık bölgelerde yerel yönetim anlayışının temeli olan katılımın güçleşmesi büyükşehirlerde yeni bir örgütlenmeyi gerektirmiştir. 1984 yılında 3030 Sayılı Yasa ile metropoller Büyükşehir adıyla tanımlanmış ve ülkenin yönetim sisteminde diğer kentlerden farklı olarak değerlendirilmiştir. 1984 yılından sonra Büyükşehir olarak tanımlanabilmesi için belediye sınırları içerisinde birden fazla ilçe bulunması koşulu getirilmiştir. 1984 yılında İstanbul, İzmir ve Ankara, 1986-1988 yılları arasında Adana, Bursa, Gaziantep, Konya ve Kayseri, 1993 yılında Antalya, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, İzmit, Mersin ve Samsun, 2000 yılında ise Sakarya illerindeki belediyeler 3030 Sayılı Kanun uygulanacağı hükmüyle büyükşehir belediyeleri

oluşturulmuştur. Son olarak 06.11.2012 tarihinde yürürlüğe giren 6360 sayılı yasa ile 13 ilde yeni büyükşehir belediyesi kurularak bu sayı 29'a ulaşmıştır (Kavruk, 2002).

Ankara kentinin ulus devlet oluşturma projesinin önemli sosyal ve mekânsal boyutu olmasından kaynaklanan, özel bir konumu vardır. Bu konum, Ankara'yı sıradan bir Anadolu kasabası olmaktan çıkartıp, Türkiye'nin ikinci büyük kenti olmasını ve ülkesel ölçekte merkezi bir rol almasını sağlamıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra başkentlik işlevlerinin kente yüklenmesiyle birlikte Ankara'nın sosyal ve mekânsal yapısında değişimler yaşanmış, kent hızlı bir büyüme sürecine girmiştir. 1923 yılında yaklaşık 30 000 kişinin yaşadığı küçük bir Orta Anadolu kenti iken; 1927 yılında 74 553, 1960 yılında 650 067, 1990 yılında 2 584 594, 2000 yılında 3 356 877 ve 2011 yılında ise 4 890 893 kent nüfusuyla Türkiye'nin ikinci büyük metropoliten kenti olmuştur. Ankara'nın Cumhuriyetin ilanı sonrasında ekonomik, sosyal ve mekânsal değişimler ve bunları takiben metropolitenleşme süreciyle devam eden yasal ve yönetsel yapısındaki değişimler sırasıyla; belediye sınırı, büyükşehir belediye sınırı, mücavir alan sınırı ve metropolitenleşmeyi ifade eden metropoliten alan sınırı biçiminde mekânsal ifadesini bulmuştur.

1980'li yıllarda Türkiye'de planlama sistematığı ve yasal düzenlemelerde yaşanan değişimlerle; 1984 yılında 195 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve ardından yürürlüğe giren 3030 Sayılı Büyükşehir Yasası ile Ankara, İstanbul ve İzmir'le birlikte Türkiye'nin üç metropoliten kenti arasında yer almıştır. 1985 yılında imar planlama yetkileri yeni imar yasası (3194) ile yerel yönetimlere devredilmiştir. Seksenli yılların sonuna kadar Altındağ, Çankaya, Keçiören, Mamak ve Yenimahalle olmak üzere beş ilçe belediyesinden oluşan Ankara Belediyesi, 1988'de Sincan'ın, 1990 yılında Gölbaşı ve Etimesgut ilçelerinin kurulması ve büyükşehir belediyesine katılmasıyla sekiz ilçe belediyesinden oluşan bir yapıya kavuşmuştur. Bu yapı daha sonra 2004 yılında 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Yasası ile Akyurt, Bala, Çubuk, Elmadağ, Haymana, Kalecik, Kızılcahamam ilçelerinin Büyükşehir Belediyesine bağlanmasıyla 15'e, 2008 yılında ise 5747

Sayıli Yasa ile Pursaklar İlçesinin kurulmasıyla 16 ilçe belediyesinden oluşan bir metropoliten kente dönüşmüştür. Ankara Metropoliten Alanı 855000 hektar büyüklüğü ile ülkenin yetki ve hizmet alanı en geniş metropoliten kenti olmuştur (Çamur, 2000; Yeniğül 2009).

1990 Ankara Metropoliten Alan Nazım Plan Çalışması sürecine kadar geçen planlı dönemler (Lörcher, Jansen ve Yücel-Uybadin planları dönemi) Ankara metropoliten kentinin çekirdek alanının oluşumunu sağlar; 1990 Ankara Metropoliten Alan Nazım Plan Çalışmaları çerçevesinde etkili olmuştur. 1990 Nazım Planı ile yeni yerleşimlerin bir makro form uyarınca gelişebilmesi anlamında özel bir strateji geliştirilmeye çalışılmış, bu çerçevede Ankara'nın içinde bulunduğu doğal çanak ve kentin doğal, çevresel değerlere zarar verilmeksizin en az maliyetle büyülebileceği koridor olarak, büyük konut ve sanayi bölgelerinin kentin batısında yerleşmesini sağlayacak gelişme dinamiği oluşturulmaya çalışılmıştır. Özellikle Batıkent, Eryaman, Sincan gibi toplu konut alanlarıyla Sincan Organize Sanayi Bölgesi gibi önemli odaklar 'batı koridoru' adıyla gelişmeye açılmış, kent ağırlıklı olarak İstanbul Yolu aksına yönlendirerek desantrilize edilmiştir. 1990 Nazım Planında iş-iskan ilişkisi kurma anlamında karışık kullanımların bir arada bulunduğu bir aks olarak ortaya çıkan İstanbul Yoluna karşın, küçük bir konut gelişme bölgesi olarak Eskişehir Yolu öngörülmüştür. Eskişehir Yolu koridorunun 1990'lı yıllar boyunca hızla speküle edilmesi ve çalışma alanlarından yoksun düşük ve orta yoğunluklu bir konut alanı olarak gelişmesi kentin makro formu ve ulaşım ilişkilerinin biçimlenmesinde büyük önem taşımıştır (Günay, 2006).

1990 Nazım Planının çevre yolu öngörüsünün hükümet kararıyla değişmesi ve TEM yolunun Ankara geçişinde planlara uyulmaması bir 'planlı plansızlık' dönemi şeklinde açıklanabilir. Bu dönemde, 1990 Nazım Planında bazı değişiklikler yapıldığı ve planın mevcut duruma uydurulması yönünde bir sürecin yaşandığı ifade edilebilir. 1990 Nazım Planının kent makro formu için öngördüğü doğu-batı yönündeki açıklık sistemi ve kenti çevre saran yeşil kuşak öngörüsü de, bazı bölgelerin yerleşim dışı tutulması ve ağaçlandırılması anlamında önemli bir karar olarak görül-

mektedir. Planın ortaya koyduğu topoğrafik çanağın kapalı görünen doğu ve kuzeydoğu ucundaki ağaçlandırma ve yerleşim dışı tutma kararları hayata geçirilmiştir. Ancak çanağın batı koridoruna açılan kesimlerinde hem kentsel gelişme etkisi, hem otoyol geçişi hem de görece düz topoğrafya, bu bölgelerin plan değişiklikleriyle yerleşime açılmasını beraberinde getirmiştir. Bu ve benzeri plan değişiklikleri 1980'lerin ikinci yarısından itibaren kentin gelişiminde temel sorun ve belirleyici olmuştur. Uzun yıllar devam eden yetki kavgaları her yönde ve özellikle en speküle edilen bölgelerde yayılma, saçılma sürecinin de başlangıcını oluşturmuştur.

1980 sonrası neo-liberal dönemin merkezi planlamayı yok eden yaklaşımlarının neden olduğu olumsuzluklar, kentsel ve kentsele dönüşmeye başlayan topraklar üzerinde spekülasyon hareketlerin yoğunlaşmasında etkili olmuştur. Piyasa ekonomisinin yönlendirdiği bu kentleşme modelinde, kamu yararının göz ardı edildiği; nazım planların çağın kentsel gelişme hızına ayak uyduramadığı gerekçe gösterilerek, hem merkezi hem de yerel yönetimlerin üst ölçek planlamanın bağlayıcılığından kaçınmıştır. Ancak buna karşılık mevzi planlar ve plan revizyonları üzerinden yürütülen yeni bir planlama sistemi benimsenmiş ve bu yolla kamu yararından çok bireysel yarara yönelik kentsel gelişme projeleri gündemde olmuştur. 1970'li yılların sonlarına kadar topoğrafik çanak içinde büyüyen ve yoğunlaşan kent, 1980'li yıllardan sonra ana ulaşım koridorları üzerinde yayılarak büyümeye başlamıştır. 1990 Nazım Planının öngördüğü 'Batı Koridoru' ile başlayan ve güneybatı ve güney yönlerine (büyük ölçüde) orta-üst ve üst gelir grubunun talebi doğrultusunda yayılarak süren büyüme süreci imar planlama yetkilerinin yerel yönetimlere devri ile ivmelenmiştir. Metropolen kent etkisinde kalan küçük ve orta ölçekli belediyelerin ana kent ile plan bütünlüğü ve denetimi gerektirmeyen bağımsız plan uygulamaları ve 1980 sonrasında hız kazanan özel otomobil sahipliğindeki artışa paralel yükselen erişebilirlik eşiği, bugün ulaşılan boyutlarıyla tanımlanması ve kontrolü güç bir saçaklanma sürecinin yaşanmasının koşullarını oluşturmuştur.

3030 sayılı yasa ile metropoliten kent etkisindeki yerleşimlerin (müca-vir alan içinde kalan küçük ve orta ölçekli belediyelere) ana kent ile plan bütünlüğü ve denetimi dışında mevzuata dayalı bağımsız plan uygulamalarının önüne geçilememiş, bu uygulamalar sonucunda metropoliten kentlerin çeperlerinde ana kentten kopuk hızlı ve kontrolsüz gelişmeler oluşmuştur. Çeperlerde dönüşüm yaşanmış ve bunun sonucunda birbirinden farklı nitelikte yerleşim birimleri oluşmuştur. Bu yerleşimler kırsal/yarı-kentsel/kentsel nitelikli olmak üzere heterojen bir yapı göstermekte ve zamanla kentle bütünleşerek metropoliten kentin bir parçası olmaktadır.

Metropoliten kentlerin gelişme bölgelerinde oluşan bu kontrolsüz gelişme/büyüme 2000’li yıllarla birlikte metropoliten alanların büyüklük konusunu tartışmaya açmış, bu durum metropoliten kent yönetimlerinde yeni arayışlara neden olmuştur. Özellikle Avrupa Birliği’ne uyum süreci, kamu yönetimi sistemindeki reform çalışmaları kentlere ve büyük kentlere yönelik belediye yönetimine ilişkin düzenlemelerin yeniden yapılmasına ve uzun yıllar yürürlükte kalan yasaların yeniden düzenlenmesine neden olmuştur. Bu kapsamda, 1580 sayılı belediye yasası 5393 sayılı belediye yasasına, 3030 sayılı büyükşehir belediye yasası 5216 sayılı büyükşehir belediye yasasına dönüştürülürken, 5747 sayılı büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde ilçe kurulması ve bazı kanunlarda değişiklik yapılması hakkında yasa ile de büyükşehirlerde gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

5216 sayılı yasayla “en az üç ilçe veya ilk kademe belediyesini kapsayan şehirlerde büyükşehir belediyeleri kurulabilecektir” ifadesi ile (Madde 3) büyükşehir kurulabilmesindeki ölçüt tanımlanmış, “belediye sınırları içindeki ve bu sınırlara en fazla 10000 metre uzaklıktaki yerleşim birimlerinin son nüfus sayımına göre toplam nüfusu 750 000’den fazla olan il belediyelerinin fiziki yerleşim durumları ve ekonomik gelişmişlik düzeyleri de dikkate alınarak kanunla Büyükşehir Belediyesine dönüştürülebilir” ifadesiyle (Madde 4) büyükşehir belediyesi kurulabilmesinde belirli bir nüfus şartı getirilmiştir. 5216 sayılı yasa ile büyükşehir belediyesi kurulmasındaki ölçütler dışında 3030 sayılı yasadaki farklı olarak yeni bir

ölçeklendirme ve görev tanımlaması arayışına da girilmiştir. Buna göre 5216 sayılı yasa; bütüncül bir üst ölçek plan yapma görev ve sorumluluğunu Büyükşehir Belediyelerine vererek bir görev tanımı, belde belediyelerini Büyükşehir'e ilk kademe belediyesi olarak bağlayıp kentin geniş etki alanı sayılabilecek bir bölgeyi belediye sınırı içine dâhil ederek ise bir sınır tanımı yapmaktadır. Büyükşehir belediyesi sınırına katılan ve yönetsel açıdan kentsel nitelik kazanan yerleşimlerin kentsel hizmetlerini karşılamakta ise büyükşehir belediyeleri sorumlu tutulmuştur.

Yasanın Geçici 1. Maddesi "Büyükşehir belediyeleri yasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç iki yıl içinde Büyükşehirin 1/25 000 ölçekli nazım imar planlarını yapar veya yaptırır" hükmüyle plan yapma zorunluluğunu getirmiştir. Yasanın Geçici 2. Maddesi ise Büyükşehir belediye sınırlarının genişletilmesi yöntemini açıklamaktadır. Yönteme göre:

- Nüfusu 5 000 000'den fazla veya valilik binası merkez kabul edilerek il merkezinin en uzak ilçelerin belediye sınırına kuş uçuşu 50 kilometreden az mesafesi olan büyük şehirlerde il mülki sınırı,
- Nüfusu 2 000 000'den 5 000 000'a kadar olan büyük şehirlerde valilik binası merkez kabul edilmek üzere 50 kilometre yarıçaplı,
- Nüfusu 1 000 000'den 2 000 000'a kadar olan büyük şehirlerde valilik binası merkez kabul edilmek üzere 30 kilometre yarıçaplı,
- Nüfusu 1 000 000'den aşağı olan büyük şehirlerde valilik binası merkez kabul edilmek üzere 25 kilometre yarıçaplı dairesel alan büyükşehir belediye sınırları olarak belirlenir.

Yasanın yürürlüğe girmesiyle mevcut Büyükşehir Belediyelerinin (İstanbul, Ankara, İzmir, İzmit, Sakarya, Bursa, Eskişehir, Antalya, Mersin, Kayseri, Diyarbakır, Gaziantep, Erzurum ve Samsun) sınırları genişletilmiştir. İstanbul ve Kocaeli'nde (İzmit) Büyükşehir Belediye sınırları il mülki sınırı olmuştur. Diğer büyükşehir belediyelerinde, mevcut valilik binası merkez kabul edilmek şartıyla nüfusu 1 milyona kadar olan büyükşehirlerde yarıçapı 20 km, nüfusu 1 milyondan 2 milyona kadar olan Büyükşehirlerde yarıçapı 30 km, nüfusu 20 milyondan fazla olan Büyükşeh-

hirlerde yarıçapı 50 km olan dairenin sınırı Büyükşehir Belediyesinin sınırını oluşturmuştur.

Yasa, “sınırlar içerisinde kalan ilçeler büyükşehir ilçe belediyeleri, belgeler ise büyükşehir ilk kademe belediyeleri” haline gelir şeklinde bir yönetsel yapıyı tanımlamaktadır. Ayrıca yasa “bu sınırlar içinde kalan köylerin tüzel kişiliği sona ererek mahalleye dönüşür” şeklinde yönetsel yapının diğer bileşenlerini de tanımlamaktadır. Bu şekilde oluşan mahallelerin katılacağı ilçe veya ilk kademe belediyesi, büyükşehir belediye meclisince belirlenmektedir. Orman köylerine ilişkin olarak ise bu köylerin tüzel kişiliğinin devam ettiğini, ancak ormanlarla ilgili diğer kanun hükümleri saklı kalmak üzere bu köylerin imar bakımından büyükşehir belediyesinin mücavir alanı sayılmasını belirtmektedir.

3030 Sayılı Yasa döneminde 8 ilçe belediyesinden oluşan ve yaklaşık 200 000 hektarlık bir yetki alanına sahip olan Ankara Büyükşehir Belediyesi, yeni dönemde 50 kilometre yarıçaplık sınır içinde bir yetki alanına ulaşmıştır. Bu alan 8 ilçe belediyesine ilave 7 ilçe belediyesi ve 21 ilk kademe ile 740 mahalle ve 86 orman köyünden oluşan 850 000 ha’lık bir alanı kapsamakta, yetki ve sorumluluk alanınının 4 kat büyümesiyle İstanbul da dâhil olmak üzere, sorumluluk alanı en geniş sınıra sahip belediye oluşturulmaktadır.

Büyükşehirlerde sınır genişlemeleri, kamu hizmetlerinin sağlıklı ve etkin biçimde yürütülmesinin sağlanması için ilave yeni bir düzenlemeyi gündeme getirmiştir. Bu düzenlemeyle sorunun büyükşehirlerde yeni ilçelerin kurulması, ilçe belediyelerine yakın ilk kademe belediyelerinin bu ilçelere mahalle olarak bağlanmasıyla çözümlenebileceği bir yaklaşımı kabul görmüştür. 5747 sayılı büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde ilçe kurulması ve bazı kanunlarda değişiklik yapılması hakkında yasa ile büyükşehirlerde yeterli büyüklüğe sahip ilk kademe belediyeleri ilçe belediyesine dönüştürülmüş ve diğer ilk kademe belediyeleri ise kendisine en yakın ilçe belediyesi ile birleştirilerek mahalle statüsüne getirilmiştir. Böylece yasa ile aynı zamanda hem nüfusu 2000’in altına düşen belediyelerin hem de büyükşehir belediyelerinin sınırlarınının genişlemesi sonucunda

büyükşehir belediyesine katılan ilk kademe belediyelerinin tüzel kişiliklerinin kaldırılması öngörülmüş; metropoliten kentlerde yeni bir yönetsel yapı tanımlanmıştır. Ankara Metropoliten alanına dâhil edilmiş 21 ilk kademe belediyesinden Pursaklar ilk kademe belediyesi ilçe belediye statüsüne yükseltilmiş diğer ilk kademe belediyeleri ise en yakın ilçe belediyelerine mahalle olarak bağlanmıştır.

2. Metropoliten Kent Etkisindeki Yerleşimlerde Dönüşüm Süreci: Kırsaldan Kentsel Pursaklar

Kent, tanımlanması zor ve bazen de karmaşık bir olgudur. Tarihin bütün dönemlerinde değişik anlamlara sahip olabilen dinamik bir kavram niteliğindedir. Bakış açısı değiştikçe kent; sosyologların, tarihçilerin, şehir plançıların, iktisatçıların, antropologların, edebiyatçıların vb. her bir disiplinin kendi kavrayışına yönelik olarak tanımlanmaktadır. İlk geliştirilen kent sosyolojisi kuramları temel sorun olarak kent ve kır ayrılığını belirleme yoluna gitmiştir. Bu kuramlarda kent tanımlarının hareket noktasını köy ve kent toplulukları arasındaki farklılıklar olmuştur. Sosyologlar, genellikle kenti köyün karşıtı olarak görmüş ve bu anlamda tanımlamışlardır (Bal, 2002; Topal, 2004).

Sosyologlar köyü (kırsal yerleşim); iş bölümünün gelişmediği, ekonomisi tarıma dayanan, geniş aile tipinin, yüz yüze komşuluk ilişkilerinin bulunduğu yerleşim birimi olarak tanımlar. Kenti ise tarımsal olmayan üretimin yapıldığı, hem tarımsal hem de tarım dışı üretimin, dağıtımın kontrol fonksiyonlarının toplandığı belirli teknolojik seviyelere göre büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine varmış yerleşim birimleri olarak tanımlar (Kıray, 1998).

Kentler, insanların bir arada yaşadığı, belli bir nüfusu barındıran, ekonomik hayatta sanayi ve hizmet sektörünün ağırlığı bulunan, yönetsel örgüt birimine sahip yerleşim birimleridir. Diğer bir ifadeyle kentler; farklı sektörlerde çalışan, farklı yaşam biçimlerine sahip insan topluluklarının yaşadığı yerlerdir. Kentler belirli bir yönetsel örgüt biriminin sınırları

içinde kalan yerlerdir. Kamu otoritesinin güçlü olduğu, resmi ve gayri resmi tüm kurumların gelişip, bürokratikleştiği birimlerdir. Bazı araştırmacılara göre bir yerleşim yerinin kent sayılabilmesi için o yerleşim biriminde belediye hizmetlerinin verilmesi gerekmektedir (Ceritli, 2003; Yörükkan, 2006).

Genel olarak bu tanımlamalardan yola çıkarak ülkeler kendi koşullarına uygun, yasal düzenlemelerde ve uygulamalarda kullanılmak üzere kenti tanımlamakta ve bu tanımlamalarda yönetsel yapı, demografik yapı, ekonomik yapı, mekânsal yapı, erişilebilirlik gibi ölçütler kullanılmaktadır (Berry, 2000; Montgomery, 2003; Pacione, 2005; UN, 2003). Türkiye’de yerleşimlerin köy ve kent ayrımı yasal düzenlemeler ile tanımlanmış, bu düzenlemelerde köy ve kent ayrımında demografik yaklaşım esas alınmıştır.

Konuyla ilgili ilk düzenleme 1924 tarihli 442 Sayılı Köy Kanunuyla yapılmıştır. Buna göre nüfusu 2000 den az olan yerleşimler köy, 2 000–20 000 arasında olan yerleşimler kasaba ve 20 000 den fazla olan yerleşimler de kent olarak tanımlanmıştır. Yerleşimlerle ilgili diğer bir düzenleme 1930 yılında 1580 Sayılı Belediye Kanunu ile yürürlüğe girmiştir. Bu kanun belediyeyi ‘belde sakinlerinin medeni ihtiyaçlarını tanzim ve tesviye ile mükellef hükmi bir şahsiyet’ olarak tanımlamakta, belediye teşkilatı bulunan yerleri ise kent olarak kabul etmektedir. Kanunun 7. maddesine göre; bir yerleşim biriminin belediye tüzel kişiliğine dönüştürülebilmesi için, ‘2000’ nüfus ölçütünü sağlaması gerekmektedir. 1580 Sayılı Belediye Yasasının yürürlükte olduğu dönemde belediye kurulabilmesindeki nüfus sınırı 2 000 olarak belirlenirken, nüfusu 2 000 den az olsa da belediye teşkilatı bulunan il ve ilçe merkezleri kasaba kabul edilerek buralarda Belediye Yasası uygulanmıştır. Uzun yıllar (1930-2005 yılları) yürürlükte kalan 1580 Sayılı Belediye Yasası yeniden düzenlenerek 2005 yılında 5393 Sayılı Belediye Yasası olarak yürürlüğe girmiştir. Yeni yasa (5393 Sayılı) ‘nüfusu 5 000 ve üzerindeki yerleşim birimlerinde belediye kurulabilir, il ve ilçe merkezlerinde belediye kurulması zorunludur’ hükmüyle nüfus ölçütünü 2000’den 5 000’e çıkarmıştır. Türkiye’de yasal düzenlemeler dışında TÜİK

ve DPT gibi kurumlar tarafından da köy kent ayrımı yapılmaktadır. TÜİK uygulamaları ve DPT çalışmaları bu konuda farklı tanımlar ortaya koymaktadır. TÜİK yayınlarında 'il ve ilçe merkezlerinin belediye sınırları içinde yaşayan nüfusu' kent tanımı için esas alırken DPT 4. Beş Yıllık Kalkınma Planına kadar 10.000 nüfus sınırını, 5. Beş Yıllık Kalkınma Planından sonra da 20 000 nüfusu kent tanımı için sınır olarak kabul etmiştir (Yenigül, 2009).

Metropoliten kentin saçaklanma etkisindeki yerleşimler; ülkemizde kent kabul edilen nüfus ölçütünü oluşturan düzeyin altında kalmakla birlikte, saçaklanma sürecinde kentsel nitelik kazanan ancak yönetsel olarak kırsal alanda yer alması nedeniyle kentsel sayılmayan; buna karşılık yönetsel olarak belediye örgütüne sahip olması nedeniyle kentsel olarak tanımlanan kırsal nitelikli yerleşimlerden oluşmaktadır. Bu yerleşimler kırsal/yarı kentsel/kentsel nitelikli olmak üzere heterojen bir yapı göstermekte ve zamanla kentle bütünleşerek metropoliten kentin bir parçası olmaktadır. Yerleşimlerin kırsal niteliklerini yitirmesi, köy niteliğindeki yerleşimlerin metropoliten kent etkisiyle büyüyerek zoraki mahalleler niteliğini kazanması, bu yerleşimlerin geçirdikleri ekonomik, sosyal ve mekânsal dönüşümü ortaya koymaktadır.

2.1. Dönüşüm Sürecinin Analiz Yöntemi

Bu çalışmada 1980 sonrası güncel kentsel gelişmelerin metropoliten kentlerin saçaklanma etkisinde kalan yerleşimlerde ne tür değişimlere neden olduğu Ankara'nın Pursaklar İlçesi örneğinde ortaya konulmuştur. Ankara metropoliten kentinin etkisinde kalan Pursaklar'ın kırsaldan kentsele dönüşüm süreci değerlendirilmiş ve bu süreç; yönetsel, demografik, ekonomik, sosyal ve mekânsal yapıdaki değişim ve yerleşimde sunulan kentsel hizmetlerin analiziyle yapılmıştır.

Yerleşimin dönüşüm sürecine ilişkin bu analizlerde; yerleşimin yönetsel yapısı; (belediye örgütüne sahip olması), nüfus büyüklüğü ve nüfusun sosyal yapısı, ekonomik yapısında tarım dışı alanlarda çalışan nüfus oranı, yerleşimin fiziksel alt yapısı, yerleşimde sağlanan kentsel hizmetler ölçüt

alınmıştır. Kırsaldan kentsele dönüşüm sürecinin analizi; tarihsel süreç ve mevcut durumun ortaya konulduğu kesitte iki aşamalı olarak değerlendirilmiştir. Veriler, tarihsel süreçteki (1980-2007 yılları arasında) değişimi ortaya koyması nedeniyle yönetsel, demografik, ekonomik, sosyal ve mekânsal yapıdaki değişim süreç olarak değerlendirilmiş, ancak verilerin tarihsel süreçte sağlanamadığı durumlarda ise kesit analizi yapılmıştır.

Çalışmada istatistikî analizlere dâhil edilemeyen ancak analizlerin değerlendirilmesine olanak sağlayan “derinlemesine görüşme” yöntemi kullanılarak yerel yöneticiler ve kurum/kuruluş yöneticiler ile mülakat yapılması, veri kısıtı nedeniyle dolaylı veri sağlanmasına olanak sunan “hane halkı anketi” yöntemi kullanılmıştır. Hane halkı verileri sosyal bilimler için istatistik programı SPSS (Statistical Packages for the Social Sciences) bilgisayar yazılım programı kullanılarak analiz edilmiş bu analizlerde sebep sonuç ilişkileri kurulmuştur.

Değişkenler, verilerin toplanması ve değerlendirilmesi

Metropolitan kentin saçaklanma etkisinde kalan yerleşimlerde dönüşüm sürecinin çözümlenmesi amacıyla yapılan çalışmanın yönteminin birinci aşamasını dönüşümü ortaya koyan analizler ve analizlerin yapılmasında kullanılan değişkenler, ikinci aşamasını, verilerin toplanması, son aşamasını ise toplanan verilerin değerlendirilmesi oluşturmaktadır.

Analizlerin yapılmasında kullanılan önemli veri setlerinden birini nüfus bilgileri oluşturmaktadır. Son nüfus sayımının 2000 yılında yapılmış olması çalışmanın kısıtlarındandır. Çalışma sürecinde 2007 ve 2008 nüfus sayımı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarının açıklanmasıyla bu kısıt sayı temelinde giderilmiştir. Ancak bu nüfus sayımlarında sosyo-ekonomik verilere ilişkin ayrıntılı sayım yapılmadığından sorun devam etmiştir. Sosyal, ekonomik ve mekânsal verilerin mahalle ve köy bazında temin edilememesi çalışmanın diğer kısıtını oluşturmuştur. Bu kısıt ilgili yerel yöneticiler, kurum ve kuruluş görüşmeleri ve hane halkı anketleriyle dolaylı veri sağlama yöntemiyle aşılmaya çalışılmıştır. Yerel yönetim, kurum ve kuruluşlardan sağlanan veriler kayıtlı veri for-

matında bulunamamış, bu nedenle veriler sözlü görüşmelere dayalı elde edilmiştir.

Analizlere ilişkin veriler TÜİK, Ankara İl Sağlık Müdürlüğü, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Pursaklar İlçe Belediyesi olmak üzere ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından (sağlık ocağı yetkilisi, kolluk birlikleri-karakol, zabıta, eğitim kurumları (ilköğretim, lise müdürleri) emlak alım-satım yetkilileri vd.) ve hane halkından sağlanmıştır. Verilerin toplanmasında ilgili yerel yöneticiler (belediye başkanı, imar müdürü ya da sorumlusu, mahallelerde muhtar), kurum/kuruluş yöneticileri (sağlık ocağı yetkilisi, güvenlikle ilgili birim, eğitim kurumları (ilköğretim, lise müdürleri) emlak alım-satım yetkilileri vd.) derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Hane halkı görüşmelerinde ise anket tekniği kullanılmış, örneklem olasılıklı olmayan kotalı örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Hane halkı anketlerinde örneklem büyüklüğü %95 güven aralığında belirlenmiş ve 64197 (2007 yılı nüfusu) toplam nüfus için 136 adet hane halkı anketi yapılmıştır. Hane halkı anketleri SPSS 16.0 programı kullanılarak dökümleri tamamlanmıştır. Analizler ile yerleşimin özelliklerini ortaya koyan dağılımlar elde edilmiştir.

Yerleşimdeki değişim; yönetsel, demografik, ekonomik, sosyal ve mekânsal ve kentsel hizmetlerden yararlanma olmak üzere 6 ana başlıkta değerlendirilmiş, bu değerlendirme aşağıdaki değişkenlerle yapılmıştır.

Yönetsel yapıdaki değişim; yerleşimin 1980 sonrası yönetsel statüsündeki (köy, mahalle, belediye) değişim ile incelenmiştir. Bu inceleme yerel yönetici görüşmelerinin ve yönetsel yapıyı değiştiren yasal düzenlemelerin değerlendirilmesiyle yapılmıştır.

Demografik yapıdaki değişim; nüfus verileri analiz edilmiştir. Nüfustaki değişiminin analizinde, TÜİK'ten temin edilen 1980-2007 yılları nüfus verileri kullanılmıştır. Nüfustaki değişim, nüfus büyüklüğü ve nüfus artış hızı değişkenleriyle değerlendirilmiştir. Ayrıca nüfus artışında göçün nedenleri sorgulanmış, göçe ilişkin değerlendirme yapılmıştır. 1985-2000 yılları arası için yapılan değerlendirmede TÜİK'ten sağlanan nüfusun doğum yeri verisi, 2007 yılına ilişkin değerlendirme ise hane halkı anket

sonuçları kullanılmıştır. Yerleşimlerin nüfuslarındaki değişim yerel yöneticilerle yapılan görüşmeler ve hane halkı anketleriyle değerlendirilmiştir. Yerel yöneticilerle yapılan görüşmede göçün nedenlerine ilişkin bilgiler değerlendirilmiş, hane halkı anketlerinden ise yerleşime geliş tarihi, yerleşime geliş nedeni ve yerleşimi tercih nedeni sorularından yararlanılmıştır.

Ekonomik yapıdaki değişim; tarım, sanayi ve hizmetler sektöründe çalışan nüfusun oranının değişimi ile analiz edilmiştir. Bu değişiminin analizinde, 1985-2000 yıllarının değerlendirmesi TÜİK verileri, 2007 yılının değerlendirmesi ise yerel yönetici görüşmeleri ve hane halkı anket sonuçları kullanılarak yapılmıştır. Yerel yöneticilerle yapılan görüşmelerde; ekonomik yapıdaki değişimde özellikle tarım sektöründeki değişim sorulanmıştır. Hane halkı anketlerinde ise hanedeki çalışan bireylerin hangi sektörde istihdam edildiklerine ilişkin sorulardan yararlanılmıştır.

Sosyal yapıdaki değişim; eğitim durumu, hane halkı büyüklüğü, sosyal güvence durumu ve gelir durumu ile değerlendirilmiştir. Eğitim durumuna ilişkin değerlendirme TÜİK verileri (1985-2000 yıllarına kadar), 2007 yılına ilişkin değerlendirme ise sağlık ocaklarından alınan veriler kullanılmıştır. Sosyal güvence durumuna ilişkin değerlendirmede ise hane halkı anketleri kullanılmış ve mevcut durum değerlendirmesi yapılmıştır. Yerleşimde farklı gelir grupları yer almaktadır. Bu gelir grupları TÜİK'in "Gelir Dağılımı ve Yaşam Koşulları Araştırması"ndaki "Hane Halkı Bütçe Araştırması"nda oluşturulan gruplara göre sınıflandırılmıştır. Gruplar hane halkı kullanılabilir gelirine göre yüzde 5'lik dilim hane halkı gelir gruplarından oluşturulmuştur (TÜİK, 2006).

TÜİK'in bu çalışması en son 2005 yılında yapılmış ancak daha sonra Ankara Ticaret Odası (ATO) bu çalışmayı gelirin yüzde 5'lik dilimlere göre dağılımında bir değişiklik olmadığını varsayarak 2007 yılına güncellemiştir. Buna göre %5'lik dilimlerde ortalama. 1-3. %5'lik dilimler açlık sınırının altında, 4-15. %5'lik dilimler yoksulluk sınırının altında 16-20. %5'lik dilimler ise yoksulluk sınırının üzerindeki hane halkı geliri olarak kabul edilmiştir. Hanelerin aylık ortalama gelir grupları yerleşimler bazında ATO'nun sınıflamasına göre gruplandırılmış bu sınıflamanın sonuç-

ları açlık sınırının altında, yoksulluk sınırının altında ve yoksulluk sınırını üstünde olma üzere 3 grupta toplanmıştır.

Mekânsal yapıdaki değişim: yasal ve yönetsel uygulamalar ve planlama çalışmalarının irdelenmesi ile yerel yönetici ve emlak alım-satım yetkilileri ile yapılan görüşmelerle değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede yerleşime talebin nedenleri ve bu talebin gelişimi sorgulanmıştır. Yerleşimin imar durumu, arsa ve arazi fiyatlarındaki değişim, yoğunluklar incelenmiştir. Yerleşimde arsa arazi fiyatlarındaki değer artışına ilişkin değerlendirmede Gelir İdaresi Başkanlığı'ndan temin edilen (1990-2006 yılları arası) emlak vergisine esas arsa ve arazi asgari m² birim değerleri kullanılmıştır. Bu amaçla Gelir İdaresi Başkanlığı'ndan alınan ve arsa arazi m² birim değerlerinden oluşturulan bir veri seti oluşturulmuştur.

1990 yılı itibariyle elde edilen verilerden dört yılda bir yapılan beyan dönemlerine (1990, 1994, 1998, 2002, 2006) ilişkin olarak yerleşimlerdeki arsa ve arazi asgari m² birim değerlerindeki değişimin ortaya konulması amaçlanmıştır. Yerleşimdeki "en düşük ve en yüksek mevki değerleri" beyan dönemleri yıllarında o yılın ortalama kur değerinden Amerikan Doları (\$) cinsinden hesaplanarak değer değişimleri incelenmiştir. Emlak alım-satım yetkilileriyle yapılan görüşmelerle ise gerçekleşen emlak alım-satım kiralama değerleri ortaya konulmuştur.

Kentsel hizmetler: merkezi ve yerel yönetimlerce sağlanan kentsel hizmetlerden (teknik ve sosyal altyapı hizmetleri); eğitim, sağlık, kolluk, içme suyu, kanalizasyon, doğalgaz, çöp ve çevre temizliği, ulaşım, rekreatif ve kültürel amaçlı hizmetler ele alınmıştır. Değerlendirme yerel yönetici görüşmeleriyle yapılmıştır.

3. Bulguların Değerlendirilmesi

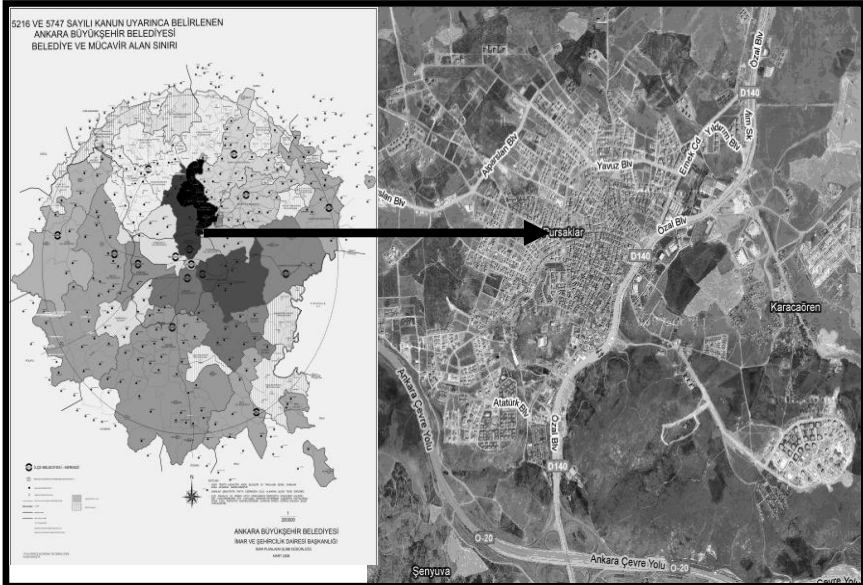
Esenboğa-Çankırı Yolu omurgası üzerinde konumlanan kentsel gelişme eğilimlerinin ve sanayileşme potansiyelinin etkisi ile önemli değişime uğrayan Pursaklar İlçesi, Ankara'nın kuzeyinde gerçekleşen yayılma ve saçaklanma sürecini temsil eden bir örnektir. Ankara Çevre yoluyla ile Özal

Bulvarı'na (Protokol yolu olarak da bilinen) bitişik bir şekilde konumlanmış; Keçiören İlçesine 5 km, Ankara kent merkezine 12 km mesafede bir yerleşimdir (Resim 1). Pursaklar, 1983 yılına kadar Altındağ İlçesi'ne, 1983 yılından sonra ise Keçiören İlçesinin kurulmasıyla Keçiören İlçesine bağlanan bir köydür. 1980li yılların ortalarında 2000'lere ulaşan nüfusu ile 'belediye kurulabilmesindeki' nüfus ölçütünü sağlamış ve 1987 yılında belediye statüsüne kavuşmuştur. Yönetsel yapıdaki bu değişimle Pursaklar hızlı bir kentleşme sürecine girmiştir. Bu dönemde yürürlükte olan 3030 Sayılı Büyükşehir Belediye Yasası'na göre Ankara Büyükşehir Belediye sınırları dışında kalan Pursaklar, ana kent ile plan bütünlüğü ve denetimi gerektirmeyen mevzuata dayalı bağımsız plan uygulamalarıyla gelişimini devam ettirmiştir. Bu gelişim Pursaklar'ın ana kentten kopuk ve hızlı gelişimine neden olmuştur.

Büyükşehirlerde mücavir alanı dışında yer alan belde belediyelerinin gelişen bağımsız plan uygulamaları kent bütünlüğünün sağlanması ve kentin gelişme alanlarının daha disiplinli bir yapıya kavuşmasını gerekli kılmıştır. 2004 yılında metropoliten kentlerde yönetim değişikliğini getiren 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Yasasının yürürlüğe girmesiyle, yasanın Ankara Metropoliten kentindeki uygulaması sonucunda Pursaklar Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırlarına katılarak belde belediyesi statüsünden ilk kademe belediyesi statüsüne geçirilmiştir. Büyükşehirlerde sınır genişlemeleri, kamu hizmetlerinin sağlıklı ve etkin biçimde yürütülmesinin sağlanması için (5747 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Yasa) büyükşehirlerde yeni ilçelerin kurulması, ilçe belediyelerine yakın ilk kademe belediyelerinin bu ilçelere mahalle olarak bağlanmasıyla çözümlenebileceği bir yaklaşımı kabul görmüştür. Ankara Büyükşehir Belediye sınırları içinde Pursaklar ilk kademe belediyesi metropoliten ilçe statüsüne geçirilerek Ankara'nın 25'nci ilçesi olmuştur. İlçe statüsüne geçirilmeden önce Merkez, Ayyıldız, Fatih ve Yunus Emre olmak üzere dört mahalleden oluşan Pursaklar; Altınova, Saray ve Sirkeli ilk kademe belediyelerinin tüzel kişilikleri kaldırılması ve bu belde belediyelerinin mahalle olarak

yerleşime bağlanması ile birlikte mahalle sayısı 15'e yükselmiştir (Pursaklar Belediyesi, 2008).

Yönetel yapısının köyden belediye statüsüne geçirilmesinin ardından Pursaklar özellikle 1990'lı yıllarla birlikte hızlı bir kentleşme sürecine girmiştir. 1980li yıllara kadar küçük bir köy iken bugün mevcut nüfus büyüklüğü (64197) ile ülkenin birçok kentinden daha kalabalıktır. Yerleşimin 1980 yılı ve sonrası nüfus değişimi ve nüfus artış hızı Tablo 1'de nüfus gelişimi ise Şekil 1'de verilmektedir. Tablo 1 ve Şekil 1'den de anlaşılacağı üzere 1980 yılında nüfusu 1558 iken 2007 yılında 64197'e yükselmiştir. Bu artış özellikle 1990'lı yıllardan sonra hız kazanmış; nüfus artış hızı 1997-2000 yılları arasında en yüksek hıza (%25,1) ulaşmıştır. 2000 yılı sonrasında ise nüfus artışı sürerken nüfus artış hızında yavaşlama (%11,9) görülmüştür. Bu durum yerleşimin Büyükşehir Belediyesine katılması, katılma durumunun imar planlarında revizyon çalışmalarını gerektirmesi ve bu durumun inşaat faaliyetlerini yavaşlatması ile açıklanmaktadır (Pursaklar Belediyesi, 2008).

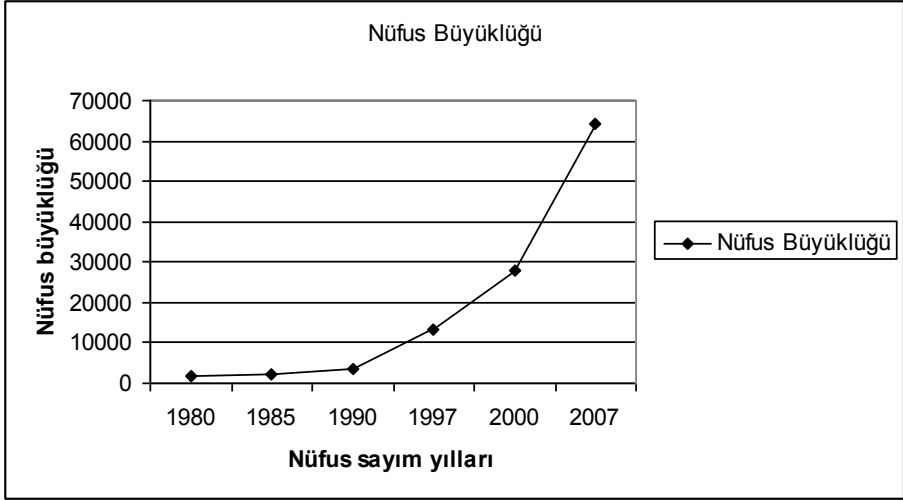

Harita 1. Pursaklar'ın Ankara kentindeki konumu ve çevre yolu bağlantıları (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2008)

Tablo 1. Nüfus gelişimi

Nüfus sayım yıllarına göre nüfus büyüklükleri					
1980 yılı	1985 yılı	1990 yılı	1997 yılı	2000 yılı	2007 yılı
1558	2179	3526	13190	27974	64197
Nüfus sayımının yapıldığı yıl aralıklarında nüfus artış hızı (%)					
1980-1985	1985-1990	1990-1997	1997-2000	2000-2007	1980-2007
6,7	9,6	18,8	25,1	11,9	13,8

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, 2000, 2007).

Şekil 1. Yıllara yöre nüfus gelişimi

Pursaklar'da nüfus gelişimi doğal nüfus artışı ve dışarıdan gelen göçlerle olmuştur. Köy ve mahalle ölçeğinde göç verisine erişilememiş, ancak nüfusun doğum yeri bilgilerinden (Ankara ve Ankara dışı olmak üzere) yararlanılarak değişim açıklanmaya çalışılmıştır. Nüfusun doğum yeri bilgileri Tablo 2'de verilmektedir. Tablo 2'den de anlaşılacağı üzere Pursaklar'da Ankara doğumluların oranı 1985 yılında %75, 1990 yılında %60 iken, 2000 yılında bu oran %50'ye düşmüştür. Yapılan hane halkı anketlerinde ise Ankara doğumluların oranının %40 oranında olduğu

görülmüştür. Bu durum yerleşimin dışarıdan aldığı göçlerle büyümesini devam ettirdiğini açıklamaktadır.

Tablo 2. Doğum yeri bilgilerinin yıllara göre dağılımı

1985 Yılı		1990 yılı		2000 yılı		2007 yılı*	
Ankara (%)	Ankara dışı (%)	Ankara (%)	Ankara dışı (%)	Ankara (%)	Ankara dışı (%)	Ankara (%)	Ankara dışı (%)
75	25	64	36	50	50	40	60

*Hane halkı anket sonuçları

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, 2000).

Pursaklar; Çankırı, Çorum, Yozgat, Kırıkkale, Kalecik gibi çevre il ve ilçeler ağırlıklı olmak üzere, son yıllarda ise Kuzey Ankara Protokol Yolu Kentsel Dönüşüm Projesi nedeniyle yıkılan gecekonduların alanlarından ve kentin diğer bölgelerinden göç almaktadır. Göçün nedenleri iş ve barınma amaçlı açıklanmıştır. Konut fiyatlarının kent merkezine oranla düşük olması kentin göç alarak büyümesine, kentte iş bulma amacıyla kuzey ve çevre illerden gelenler için ise kentin girişinde ikamet olanağı sağlaması ve bu durumun memleketlerine yakınlık nedeniyle de yerleşimin tercih edilmesinde etken olduğu belirtilmiştir. Ulaşım bağlantılarındaki gelişmelerle yerleşimin erişilebilirliğinin artması, yerleşimin ana kent ile etkileşiminin hızlanmasına neden olmuştur. Yakın çevrede yer seçen sanayi alanları ile iş-iskân ilişkisinin kurulması, havaalanı yolu üzerinde olması yerleşimin büyümesindeki diğer etmenlerdir (Pursaklar Belediyesi, 2008).

Hane halkı anketlerinde yerleşime geliş tarihi, yerleşimi geliş nedeni ve yerleşimi tercih nedenine ilişkin sorular sorulmuş, bu sorulara verilen cevaplar Tablo 3'te verilmiştir. Tablo 3'ten de anlaşılacağı üzere görüşme yapılan hanelerin %10,9'u 1990 yılından önce, %29,4'ü 1991-1999 yılları arasında %59,6'sı ise 2000li yıllarda yerleşime geldiği görülmüştür. Yerleşime geliş nedeninin %32,4'ünün iş, %61'inin ise konut amaçlı gelişlerden kaynaklandığı görülmektedir (% 6,6'sını ise diğer nedenler oluşturmaktadır). Yerleşimi tercih nedeninin %26,5'ini iş yerine yakınlık %7,4'ünü memleketlerine yakınlık (kuzey illerden gelenlerin memleket ilişkilerini devam ettirmesi), %16,9'unu akrabaya yakınlık oluştururken; yerleşimin

en önemli tercih nedeninin ise (%33,8 oranında) konut fiyatlarının kent merkezine göre düşük olması gösterilmektedir.

Tablo 3. Pursaklar'a geliş tarihi, geliş ve tercih nedeni

Yerleşime geliş tarihi	1980 yılı öncesi	1980-1990 yılları arası	1991-2000 yılları arası		2000 yılı sonrası	
% dağılımı	5,1	5,8	29,4		59,6	
Yerleşime geliş nedeni	İş	Konut	Eğitim	Göç	Yerlisi	Fikri yok
% dağılımı	32,4	61	0,7	-	3,7	2,2
Yerleşimi tercih nedeni	Memlekete yakın	Aile ve akrabaya yakın	İşe yakın	Bütçesine uygun	Sakin	Fikri yok
% dağılımı	7,4	16,9	26,5	33,8	5,1	10,3

Kaynak: (Yenigül, 2009).

Ekonomik Yapı

Ekonomik yapı üç temel sektör; tarım sanayi ve hizmetler sektöründe çalışanların dağılımıyla değerlendirilmiştir. Ekonomik yapıdaki dönüşümde; yerleşimin kentle etkileşiminin artması, istihdamın kentsel iş kollarına yönelmesi, tarımsal gelirdeki azalma, toprağın kentsel kullanıma dönüşümüyle elde edilen gelirin tarımsal gelirden yüksek olması gibi nedenlerin etkili olduğu belirtilmiştir (Pursaklar Belediyesi, 2008).

1985-2007 yılları istihdamın sektörel dağılımı Tablo 4'te verilmektedir. Tablo 4'ten de anlaşılacağı üzere 1985 yılında çalışan nüfusun %51'i tarım sektöründe istihdam edilirken bu oran 1990'da %29'a, 2000 yılında ise %24'e gerilemiştir (TÜİK). 1990larda imar çalışmalarıyla birlikte gelişme hızlanmıştır.

Tablo 4. Yıllara göre istihdamın sektörel dağılımı (%)

Yıllar	Sektörel dağılım		
	Tarım	Sanayi	Hizmetler
1985 Yılı	51	20	29
1990 Yılı	29	26	45
2000 Yılı	24	19	57
2007 Yılı *	-	19	81

*Hanehalkı görüşme sonuçlarıdır.

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, 2000).

İmar çalışmalarının başlamasıyla yerleşik nüfus arazi satışlarından elde ettiği gelirle farklı iş kollarına (inşaat, ticaret) yönelmiştir. Yerleşimdeki gelişmelere ek olarak yakın çevrede sanayi tesislerinin de artması istihdamın sanayi sektörüne kaymasına neden olmuştur. Gelişen ulaşım bağlantılarıyla yerleşimin kentle etkileşimi artmış, bu etkileşim nüfusun ana kentte çalışmasına neden olmuştur. Yerleşimde sadece tarımla geçinebilen hane kalmamıştır (Pursaklar Belediyesi, 2008).

Hane halkı anket sonuçlarında çalışan nüfusun %19'unun sanayi, %81'inin ise hizmetler sektöründe çalıştığı görülmüştür. Halen ekip biçtiğiniz tarla, bağ-bahçeniz var mı sorusuna ise hanelerin %9,6'sı evet cevabı vermiştir. Ancak bu haneler yakın çevre ve illerden göç eden ve memleketlerinde çiftçilik uğraşlarını devam eden hanelerden oluşmaktadır. Yerleşimde tarımsal faaliyet yapılmamaktadır.

Sosyal Yapı

Yerleşimin sosyal yapısı, eğitim durumu, hane halkı büyüklüğü, sosyal güvence durumu ve gelir durumu ile değerlendirilmiştir. Nüfusun eğitim durumunun yıllara göre değişimi Tablo 5'te hane halkı büyüklüğündeki değişim Tablo 6'da, hanelerin gelir grubu dağılımı Tablo 7'de, sosyal güvence durumu ise Tablo 8'de verilmektedir. Tablo 5'ten de anlaşılacağı gibi 1985 yılında bir öğretim kurumundan mezun olmayanların oranı %20,6 iken bu durum 2007 yılında %2,4'e düşmüştür. 1985 yılında yüksek okul mezun oranı %1,6 iken bu oran 2007 yılında %5,2'ye yükselmiştir. Eğitim durumundaki gelişmenin 1990lı yıllardan sonra hızlandığı, bu durumun da yine kentleşmenin etkisiyle geliştiği söylenebilir.

Tablo 5. Eğitim durumunda yıllara göre değişim

Yıllar	Bir öğretim kurumundan mezun olmayan (%)	İlkokul mezunu (%)	İlköğretim mezunu (%)	Ortaokul mezunu (%)	Lise mezunu (%)	Yüksek okul mezunu (%)
1985	20,6	64,2		8,4	5,2	1,6
1990	17,9	62,6		11,1	6,8	1,6
2000	26,7	2,6	16,8	38,2	11,8	3,9
2007	2,4	16,4	35,4	20,4	20,2	5,2

Kaynak: (Ankara İl Sağlık Müdürlüğü, 2007; Türkiye İstatistik Kurumu, 2000).

Hane halkı büyüklüğünde de benzer bir değişim görülmektedir. Tablo 6'dan da anlaşılacağı üzere 1985 yılında hane büyüklüğünün 6 ve üzeri grupta yığıldığı görülürken; 1990 yılında bu oranın %40'tan %28 oranına kadar düştüğü, 2000li yıllarda ise yığılmanın 4 kişilik ailelerde olduğu görülmüştür. Bu da yine kentleşme etkisiyle kırsal yapıdaki aile büyüklüğünün kentsel yapıya evrildiğini açıklamaktadır.

Tablo 6. Hane halkı büyüklüğünde (% oranı) yıllara göre değişim

Hane halkı büyüklüğü	Kişi sayısı					
	1	2	3	4	5	6+
1985 yılı	%2	%6	%12	%18	%22	%40
1990 yılı	%1	%7	%18	%24	%22	%28
2000 yılı	%3	%13	%19	%32	%19	%13
2007 yılı	%1	%12	%13	%37	%24	%13

Kaynak: (Ankara İl Sağlık Müdürlüğü, 2007; Türkiye İstatistik Kurumu, 2000).

Tablo 7 incelendiğinde gelir dağılımının yoksulluk sınırının altındaki grupta yığıldığı (%72,2) görülmektedir. Yoksulluk sınırının üzerindeki gelir grubu (%23,5) oranında, açlık sınırının altındaki gelir grubu ise (%4,3) oranındadır.

Tablo 7. Gelir gruplarının dağılımı

Gelir Grupları	Açlık sınırı altındakiler	Yoksulluk sınırının altındakiler	Yoksulluk sınırının üstündekiler
%dağılımı	4,3	72,2	23,5

Kaynak: (Yenigül, 2009).

Tablo 8. Sosyal güvence türü

Yerleşimin adı	Yeşil kart (%)	ES-SSK-Bağ-kur (%)	Özel sigorta (%)
Pursaklar	10,3	89,7	-

Kaynak: (Yenigül, 2009).

Ankara'da sosyal güvencesi olmayan ve yeşil karttan yararlananların oranı %6 oranındadır (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2007). Tablo 8 ince-

lendiğinde Pursaklar'da bu oranın %10,3 olup, sosyal güvence durumunun Ankara'nın gerisinde kaldığı söylenebilir.

Mekânsal Yapıdaki Değişim

Pursaklar Ankara kentinin kuzey koridorunda yer almaktadır. Bu koridorun gelişiminde küçük ve orta ölçekli belediyelerin ana kent ile plan bütünlüğü ve denetimini gerektirmeyen mevzuata dayalı bağımsız plan uygulamaları etkili olmuştur. Pursaklar'da ilk imar çalışmaları 1993 yılında yapılmaya başlanmış, 1/5000 Nazım İmar Planı 1993 yılında onaylanmıştır. 1993 yılında beldenin imara açılması tarım arazilerindeki dönüşümü başlatmıştır. Yerleşimde arazi satışları 1987 yıllarında başlamış ve 2000 yılında hız kazanmıştır. Alımlar konut yapımı amaçlı gerçekleşmiş ve parsel düzeninde 3-4 katlı konutlar yap-satçı modelinde bir yapılaşma olmuştur (Resim 2.).

2004 yılında yerleşimin Büyükşehir Belediyesi'ne bağlanması ve Kuzey Ankara Girişi Proje Alanında yer almasıyla mevcut imar planında revizyona gidilmiş ve parsel düzeni yerine en az 4000 m² alanlarda konutların donatılarıyla (park, yeşil alan vb.) birlikte tasarlanması planlanmıştır. Bu durum hisseli parsellerin satışlarında yaşanan anlaşmazlıklar, mevcut yüklenici firmaların (küçük ölçekli) ölçeğinin üstünde inşaat yapımları nedeniyle yerleşimdeki inşaat faaliyetlerini yavaşlatmıştır, İnşaat faaliyetlerinde yavaşlama arsa ve dolayısıyla konut satışlarına da yansımıştır (Pursaklar Belediyesi Emlakçı Görüşmeleri, 2008.).

Fotoğraf 1. Pursaklar'dan bir görünüm (Yeniğül, 2009)

Pursaklar'daki arsa arazi fiyatlarındaki değişim Gelir İdaresi Başkanlığı'ndan temin edilen (1990-2006 yılları arası) emlak vergisine esas arsa ve arazi asgari m² birim değerleriyle değerlendirilmiştir. Değerlendirme arazilerde alt ve üst değerlerin ortalaması alınarak yapılmıştır. 1990-2006 yılları arası arsa ve arazi asgari m² değerleri Amerikan doları biriminde Tablo 9'da verilmektedir. Tablo 9'dan da anlaşılacağı üzere 1990 yılında 2,6 \$ olan m² birim değeri 2006 yılında 32,6 \$'a yükselmiştir.

Tablo 9. Emlak vergisine esas arsa ve arazi asgari m² birim değerleri (Amerikan Doları-\$)

Beyan dönemi	1990 yılı	1994 yılı	1998 yılı	2002 yılı	2006 yılı
m ² birim değerleri (\$)	2,6	5,2	4,3	6,1	32,6

Kaynak: (Gelir İdaresi Başkanlığı, 1990, 1994, 1998, 2002, 2006).

Kentsel Hizmetler

Yönetsel yapıdaki değişimle birlikte yerleşimde kentsel hizmetler sunulmaya başlanmıştır. Yerleşimde sunulan kentsel hizmetler sosyal ve teknik

altyapı hizmetleri başlıkları altında değerlendirilmiştir. Sosyal alt yapı hizmetleri eğitim, sağlık, sosyo-kültürel, rekreatif, kolluk (güvenlik ve denetim) hizmetleri, teknik alt yapı hizmetleri ise kanalizasyon, içme suyu, doğalgaz, çöp, ulaşım hizmetleri alt başlıklarında değerlendirilmiştir.

Eğitim hizmeti kapsamında yerleşimde hizmet veren okul öncesi eğitim (kreş ve anaokulları), ilköğretim ve ortaöğretim kurumları incelenmiştir. Bu tesislerde derslik başına düşen öğrenci ve öğretmen sayıları incelenmiş, okullardaki durum Ankara ili eğitim verileriyle karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda yerleşimde artan nüfusla birlikte eğitim hizmetinin Ankara ortalamasının altında sağlanabildiği söylenebilir. Bu durum aşağıda da açıklanmaktadır. Pursaklar'da hizmet veren okul sayısı kreş/anaokulu benzeri tesislerde (5), ilköğretim tesisinde (9) ortaöğretim eğitim tesisinde (8) adet olduğu görülmüştür. Eğitim tesislerinde derslik başına düşen öğrenci ve öğretmen sayıları Ankara ili eğitim verileriyle karşılaştırılmış, bu veriler Tablo 10'da verilmiştir. Tablo 10 incelendiğinde;

Ankara'da okul öncesi eğitim veren birimlerde derslik başına düşen öğrenci sayısı 20, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ise 23 iken Pursaklar'da derslik başına düşen öğrenci sayısı 32, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 26'dır. Ankara geneli ile karşılaştırıldığında Pursaklar'da okul öncesi eğitim sınıflarında öğretmen sayısının ve mekânın yetersiz olduğu görülmektedir.

İlköğretim okulları incelendiğinde; Ankara'da derslik başına düşen öğrenci sayısı 41, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ise 23 iken Pursaklar'da derslik başına düşen öğrenci sayısı 60, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ise 30'dur. Ankara geneli ile karşılaştırıldığında Pursaklar'da okul öncesi eğitim sınıflarında öğretmen sayısının ve mekânın yetersiz olduğu görülmektedir.

Ortaöğretim kurumları düz lise ve meslek liseleri olmak üzere iki grupta incelenmiştir. Ankara'da düz liselerde derslik başına düşen öğrenci sayısı 39, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ise 18'dir. Pursaklar'da ise derslik başına düşen öğrenci sayısı 43, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ise 20'dir. Ankara geneli ile karşılaştırıldığında Pursaklar'da ortaöğ-

retim sınıflarında öğretmen sayısının ve mekânın yetersiz olduğu görülmektedir.

Meslek liseleri incelendiğinde ise Ankara'da meslek liselerinde derslik başına düşen öğrenci sayısı 32, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ise 10'dur. Pursaklar'da ise derslik başına düşen öğrenci sayısı 34, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ise 19'dur. Ankara geneli ile karşılaştırıldığında Pursaklar'da ortaöğretim sınıflarında öğretmen sayısının ve mekânın yetersiz olduğu görülmektedir.

Tablo 10. Eğitim tesislerinde derslik ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısı

Yerleşimin adı	Okulöncesi eğitim		İlköğretim		Ortaöğretim		Mesleki ve teknik öğretim	
	Derslik başına düşen öğrenci sayısı	Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı	Derslik başına düşen öğrenci sayısı	Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı	Derslik başına düşen öğrenci sayısı	Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı	Derslik başına düşen öğrenci sayısı	Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı
Ankara	20	23	41	23	39	18	32	10
Pursaklar	32	26	61	30	43	20	34	19

Kaynak: (Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2007).

Pursaklarda sağlık ocağı ve özel poliklinikler olmak üzere iki tür sağlık tesisi bulunmaktadır. Bu tesislerin sayıları sırasıyla sağlık ocağı için (2) özel poliklinik için (4) adettir. Bu tesisler dışında yerleşim de bir adet rehabilitasyon merkezi ve bir adet bakım evi bulunmaktadır. İlk basamak sağlık birimi (sağlık ocakları) yetkilileriyle yapılan görüşmelerde; birime kayıtlı vatandaş sayısı, birime erişilebilirlik, en yakın üst kademe sağlık birimi, birimde çalışan doktor sayısı ve sağlık personeli sayısı ve birimin verdiği hizmete yönelik olarak fiziksel koşullarının yeterliliği konusunda görüş alınmıştır. Bu bilgiler Tablo 11'de özetlenmiştir. Yerleşimden birinci basamak sağlık kuruluşuna; yürüme mesafesinde erişilebilmektedir. Sorumlu hekimlerin, sağlık tesisinin fiziksel koşullarının verdikleri hizmete uygunluk açısından yaptıkları değerlendirmede sağlık ocaklarının yetersiz olduğu artan nüfusla birlikte tesislerin talebi karşılamada yetersiz kaldığı belirtilmiştir.

Tablo 11. Birinci basamak sağlık birimleri

Birinci basamak sağlık kuruluşu	Kayıtlı vatandaş sayısı	Erişilebilirliği	En yakın üst kademe sağlık birimi	Doktor sayısı	Sağlık personeli sayısı	Birimin fiziksel koşulları
Pursaklar Sağlık Ocağı, Ayyıldız Sağlık Ocağı	68896	Yürüme mesafesi	Dışkapı SSK	8	23	Yetersiz

Kaynak: (Ankara İl Sağlık Müdürlüğü, 2007).

Sosyal Kültürel ve Rekreatif Amaçlı Hizmetler

Sosyal kültürel ve rekreatif amaçlı sunulan hizmetler sosyal tesis, tiyatro, sinema, cami, park, spor alanı gibi tesislerin varlığı ile değerlendirilmiştir. Yerleşimde (1) adet çok amaçlı kültür merkezi, tiyatro ve sinema salonu, (14) adet dini tesis, (24) adet park ve çocuk oyun alanı benzeri rekreatif birimler, (2) adet spor alanı bulunmaktadır. Bu hizmetler yerleşimde kentleşmenin etkisi ile oluşan taleplerle gelişmiş, donatıların yokluğu ya da yetersizliği yerleşimdeki nüfus tarafından sorgulanır olmuştur. Bu da köyden kente dönüşümü açıklamaktadır.

Güvenlik hizmeti

Güvenlik hizmeti jandarma tarafından yapılmakta iken İlçe statüsüne geçen yerleşimde İlçe Emniyet Müdürlüğü hizmet vermeye başlamıştır. Pursaklar'da kırsal yaşantının etkilerinin zayıflamasıyla yabancılaşmanın arttığı, artan nüfusla birlikte suç işleme eyleminin fark edilmemesi duygusuna bağlı olarak geliştiği belirtilmiştir. Kentleşmenin etkisiyle birlikte komşuluk ilişkilerinin zayıflaması, kişilerin çevreleriyle ilişkilerinde daha bireysel tavır içerisinde olması, çıkan olaylarda duyarsız kalmasına neden olmuştur. Yerleşimde en sık görülen suç türü hırsızlıktır. Hane halkı görüşmelerinde yaşadığınız çevrede güvenlik sorunu yaşıyor musunuz sorusuna, %41,9'u evet, %58,1'i hayır cevabı vermiştir. Yerleşimde yaşanan güvenlik sorunu türü hakkındaki görüşler Tablo 12'de verilmektedir. Tablo 12'den de anlaşılacağı üzere en öncelikli sorunun hırsızlık olduğu (%52,6), bunu sokak lambalarının yetersizliği/akşamları güvensizlik hissi-

nin (%42,1) izlediği ve son olarak ise kalabalıklaşma/yabancılaşma (%5,3'ü) sorununun olduğu belirtilmiştir.

Tablo 12. Güvenlik sorununa ilişkin görüşler

Güvenlik sorunu yaşıyor mu?		Güvenlik sorunu türü (% dağılımı)		
Evet	Hayır	Sokak lambalarının yetersizliği/ Hava karardığında güvensizlik hissi duyma	Hırsızlık	Kalabalıklaşma/ Yabancılaşma
41,9	58,1	42,1	52,6	5,3

Kaynak: (Yenigül, 2009).

Teknik alt yapı hizmetleri

Teknik altyapı hizmeti kanalizasyon, içme suyu, doğalgaz, çöp, ulaşım hizmetleri olarak incelenmiştir. Yerleşimin tamamında kanalizasyon, içme suyu ve doğalgaz hizmeti verilebilmektedir. Ancak artan nüfusla birlikte mevcut alt yapının yetersiz kaldığı belirtilmiştir (Pursaklar belediyesi). Yerleşimde çöp hizmeti günlük yapılmaktadır. Ulaşım hizmeti ise yerleşimin Büyükşehir Belediyesine katılması ile birlikte toplu taşıma hizmeti EGO tarafından verilmeye başlanmış, Ulus, Sıhhiye ve Kızılay gibi merkez güzergâhlarında 10-15 dakika aralıklarla düzenli hizmet verilmektedir. Ayrıca oluşan taleple birlikte Ulus ve Sıhhiye güzergâhında hizmet veren dolmuşlarda toplu taşıma hizmetini sunmaktadır. Son yıllarda gelişen 'market servisleri' ulaşımında çözüm sağlayan araçlardır.

4. Sonuç

1980 sonrasında neo-liberal politikaların etkisiyle kentlerin saçaklanarak gelişimi hızlanmış ve saçaklanma etkisindeki yerleşimler dinamik bir sürece girmiştir. Kentlerin saçaklanarak gelişimi hızla devam etmekte, kentsel saçaklanmanın özellikle son yirmi yıllık süreçte plancılar ve yöneticilerin üzerinde önemle durduğu konular arasında yer almasına neden olmaktadır.

Kentsel saçaklanma düşük yoğunluklu, yayılan veya sıçrayan, arazi kullanımında ayrışma özellikli bir mekânsal gelişimi tanımlamakta ve bu gelişim özellikle metropoliten kentlerin yakın çevresinde yer alan kırsal yerleşimler ile bunların çevresinde gözlenmektedir. Metropoliten kentlerde çevreye doğru yayılarak, saçaklanarak gelişen büyüme biçimi yeni yerleşim alanlarının doğmasına neden olmakta, bu yerleşim alanlarından kente yakın olanların işlevsel yapılarında değişim meydana gelmektedir.

Erişim olanaklarının artması, konut, kamu ve sanayi kullanımının yer seçimi gibi dinamikler yerleşimlerin nüfusu cezp etmekte, bu yerleşimlerde nüfus doğal artış hızının üzerinde artmaktadır. Bir tarafta kentin büyüyerek çevreye yayılması, diğer taraftan da çevre yerleşimlerin kırsal niteliğini yitirerek kentsel nitelik kazanması çift yönlü mekânsal büyümeye neden olmakta, yerleşimler zaman içinde kentle bütünleşmektedir. Yaşanan bu süreçte metropoliten kentin etkisinde kalan yakın kırsal yerleşimlerin yönetsel, demografik ve ekonomik yapılarında dönüşüm yaşanmakta, bu dönüşüm sosyal ve mekânsal yapıda da değişime neden olmaktadır.

Kentsel gelişme eğilimlerinin ve sanayileşme potansiyelinin etkisi ile önemli değişime uğrayan Pursaklar İlçesi, Ankara'nın kuzeyinde gerçekleşen yayılma ve saçaklanma sürecini temsil eden bir örnektir. 3030 Sayılı Büyükşehir Belediye Yasası'na göre Ankara Büyükşehir Belediye sınırları dışında kalan Pursaklar, ana kent ile plan bütünlüğü ve denetimi gerektirmeyen mevzuata dayalı bağımsız plan uygulamalarıyla gelişimini devam ettirmiştir. Bu gelişim Pursaklar'ın ana kentten kopuk ve hızlı gelişimine neden olmuştur.

1987 yılında yönetsel yapısı köy statüsünden belde belediyesi statüsüne geçirilen Pursaklar hızlı bir kentleşme sürecine girmiştir. Bu süreçte yerleşimin demografik, sosyal ekonomik ve mekânsal yapısında da hızlı değişimler görülmüştür. Yönetsel yapıdaki değişimle birlikte nüfus artışında hızlanma görülmüştür. 1985 yılına kadar 1558 nüfuslu bir köy yerleşimi iken belediye statüsüne geçirilmesiyle Pursaklar'da nüfus hızla artmış, 1990-2000 yılları arasında en hızlı nüfus artış hızına ulaşmıştır (%25).

Yerleşimde kentleşmenin etkisi sosyal yapıda da değişime neden olmuştur. Nüfusun eğitim durumunda 1990'lı yıllarla birlikte gelişme görülmüştür. 1985 yılında yüksekokul mezun oranı %1,6 iken bu oran 2007 yılında %5,2'ye yükselmiştir. Yerleşimde hane halkı büyüklüğünde de benzer bir değişim görülmüştür. 1985 yılında hane halkı büyüklüğünün 6 ve üzeri grupta yığıldığı görülürken; 1990 yılında bu oranın %40'tan %28 oranına kadar düştüğü, 2000li yıllarda ise yığılmanın 4 kişilik ailelerde olduğu görülmüştür. Bu da yine kentleşme etkisiyle kırsal yapıdaki aile büyüklüğünün kentsel yapıya evrildiğini açıklamaktadır. Demografik ve sosyal yapıdaki değişimin yanında ekonomik ve mekânsal yapıda da değişim görülmüştür.

Köyden belediye statüsüne geçişle birlikte imar çalışmaları başlamış ve tarladan kentsel arsaya doğru bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu dönüşüm aynı zamanda ekonomik yapının da değişime neden olmuş, tarıma dayalı ekonomik yapı istihdamın kentsel iş kollarına yönelmesiyle birlikte değişmiştir. Yönetsel yapıdaki değişim yerleşimde kentsel hizmetlerin sunulmasına neden olmuştur. Bu hizmetler yerleşimde kentleşmenin etkisi ile oluşan taleplerle gelişmiş, donatıların yokluğu ya da yetersizliği yerleşimdeki nüfus tarafından sorgulanmaya başlanmış, bu durum köyden kente dönüşüm sürecini açıklamaktadır.

Kaynaklar

- Amcoff, J. (2006). Rural population growth in Sweden in the 1990s: Unexpected reality or spatial-statistical chimera. *Population Space and Place*, (12) 171-185.
- Ankara İl Sağlık Müdürlüğü (2007). *İl sağlık istatistikleri*. Ankara: Ankara İl Sağlık Müdürlüğü, Ankara.
- Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü (2007). *İl eğitim istatistikleri*. Ankara: Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü.
- Aslanoğlu, R. (2000). *Kent, kimlik ve küreselleşme*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Bal, H. (2002). *Kent sosyolojisi*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Beauregard, R. F. (2008). The new metropolitan reality. *Journal of Planning History*, 7 (2) 158-164.

- Berry, B., ve Horton F. (1970). *Geographic perspectives on urban systems*. New Jersey: Prentice Hall Inc.
- Ceritli, İ. (2003). *Kentleşme sürecinin ekonomi politiği ve bir Türkiye uygulaması*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Çamur, C. K., (2000). *Yeni liberal politikaların kentsel arazi kullanım yapısına etkileri: Çankaya (Ankara) İlçesi'nde yapılaşmanın çözümlenmesi, 1985-1990*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Dahms, F. ve Mc.Comb, J. (1999.) Counterurbanization, interaction and functional change in a rural amenity area: A Canadian example. *Journal of Rural Studies*, 15(2) 129-146.
- Ford, T. (1999). Understanding population growth in the peri urban region. *International Journal of Population Geography*, (5) 297-311.
- Garreau, J. (2001). *Edge city: Life on the new frontier*. New York: Doubleday.
- Gelir İdaresi Başkanlığı (1990). *Emlak vergisine esas arsa ve arazi asgari m² birim değerleri*. Ankara: Maliye Bakanlığı.
- Gelir İdaresi Başkanlığı (1994). *Emlak vergisine esas arsa ve arazi asgari m² birim değerleri*. Ankara: Maliye Bakanlığı.
- Gelir İdaresi Başkanlığı (1998). *Emlak vergisine esas arsa ve arazi asgari m² birim değerleri*. Ankara: Maliye Bakanlığı.
- Gelir İdaresi Başkanlığı (2002). *Emlak vergisine esas arsa ve arazi asgari m² birim değerleri*. Ankara: Maliye Bakanlığı.
- Gelir İdaresi Başkanlığı (2006). *Emlak vergisine esas arsa ve arazi asgari m² birim değerleri*. Ankara: Maliye Bakanlığı.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. Ankara: Ayraç Yayınları.
- Günay, B. (2006). Ankara çekirdek alanının oluşumu ve 1990 nazım planı hakkında bir değerlendirme. T. Şenyapılı (Der), *Cumhuriyetin Ankara'sı* içinde (ss. 60-120). Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- Henderson, V. ve Hyoung, W. G., (2005). Aspects of the rural-urban transformation of countries. *Journal of Economic Geography* (5) 23-42.
- Kavruk, H.(2002). *Türkiye'de anakent belediyeçiliği ve kent hizmetlerinin yönetimi*. Ankara: Hizmet İş Sendikası Yayını.
- Kıray, M. (1998). *Kentleşme yazıları*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Pacione, M. (2005). *Urban geography*. New York: Routledge.
- Paquette, S. ve Domon, G. (2001) Trends in rural landscape development and socio-demographic recomposition in Southern Quebec (Canada), *Landscape and Urban Planning*, (55), 215-238.
- Scott, A. J., (2004). *Küreselleşme ve kent bölgelerin yükselişi*. (K.C.Çamur Çev.). Planlama Dergisi (3) 26-31.
- Soja, E. (2001). *Postmetropolis*. Oxford: Blackwell Publishers.

- Tekel, A. (2000). *Türkiye metropoliten planlama ve planlamanın yönetimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Tekeli, İ. (2004). *Türkiye’de kent bölgeleri üzerinde düşünmek*, 8 Kasım Dünya Şehircik Günü 28. Kolokyumu (8-9-10 Kasım), Ankara.
- Topal, K. (2004). Kavramsal olarak kent nedir ve Türkiye’de kent neresidir. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (1) 276-294.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2000). *1980-2000 Yılları genel nüfus sayımı; nüfusun sosyal ve ekonomik nitelikleri*. Ankara: TÜİK.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2007). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi nüfus sayımı*. Ankara: TÜİK.
- United Nation (2004). *World urbanization prospects: The 2003 revision*. New York: United Nations.
- Yenigül S.B. (2009). *Metropoliten kent etkisindeki yerleşimlerin dönüşüm süreci çözümlenmesi Ankara Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yörükkan, A. (2006). *Şehir sosyolojisinin ve insan ekolojisinin teorik temelleri*. Ankara: Nobel Yayınları.

Sevinç Bahar YENİGÜL; 1997 yılında lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Ziraat Mühendisliği’nde, 2001 yılında yüksek lisans eğitimini Gazi Üniversitesi Çevre Bilimlerinde, 2009 yılında ise doktora eğitimini Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde tamamlamıştır. 1998-2005 yılları arasında Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Çevre Bilimleri Anabilim dalında, 2005-2010 yılları arasında Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalıştı. 2010 yılında itibaren ise yine aynı bölümde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Kentsel saçaklanma, kent çevresindeki kırsal alanlarda değişim süreci, metropoliten alan yönetimi, kırsal alan planlaması, çevre bilimi ve çevre sorunları konularında çalışmaları bulunmaktadır.
E-posta: yenigul@gazi.edu.tr

Kübra CİHANGİR ÇAMUR; 1986 yılında lisans, 1991 yılında ise yüksek lisans eğitimini Orta Doğu Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde tamamlamıştır. Doktora eğitimini ise 2000 yılında Ankara Üniversitesi, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Bölümü, Kent ve Çevre Bilimleri Programında tamamladı. 1988 yılında Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde araştırma görevlisi olarak başladığı akademik görevine 2002’de öğretim görevlisi, 2004’te yardımcı doçent, olarak devam etmiştir. 2009’dan itibaren ise akademik görevine doçent olarak devam etmektedir. 2010 yılından bu güne İstanbul Koruma Kurulu Üyesidir. Şehir Planlama, Yerel Yönetimler ve İmar, İmar Hukuku, Kentsel Dönüşüm Gecekondu ve Islah Planları, Kentleşme ve Çevre Politikası, Koruma konularında çalışmaları bulunmaktadır.
E-posta: ccamurster@gmail.com